

Sadjarstvo v naši občini

Sadjarstvo in vrtnarsko društvo Grosuplje je od 24. do 26. oktobra priredilo zelo uspešno razstavo sadnja in cvetjate ter proizvodnih sredstev. Čebelarstvo društvo Grosuplje pa je razstavilo čebelarjeve pridelke ter nekaj čebelarjevih pripomočkov. Za uspešnost razstave imata največ zaslug prizadevana predsednika Janežič in Skufca ter upravnik Kmetijske zadrage (TZO) Grosuplje Rado Meden. Ob otvoritvi sta govorila tudi predsednik Sadjarskega društva Slovenske mladosti, dipl. inž. Tine Benedičič in domačin France Adamič, ki je prebral referat z gornjim naslovom, katerega objavljamo v naslednjem povzetku.

Občina Grosuplje obsega del ozemlja, ki je pred drugo vojno pripadalo štirim okrajem (Ljubljana okolica, Litija, Novo mesto in Kočevje); leži na povodju reke Krke in njenih pritokov, izvirno in ponikalni, leži pretežno na dinarsko-kraškem območju. L. manjši, severni del pripada alpskemu svetu. Padavinske in toplotne ter druge naravne razmere omogočajo pridel-

vanje vseh vrst poljščin, vrtnin in krmnih rastlin, deteljin travnin. Značilna je osrednja Grosupeljska in Striškošentviška kotlina, Krška in Temeniška dolina ter večja ali manjša kraška polja (Dobrepolje, Radensko in Luško polje). Naravne razmere v osrednjem delu občine v večjem obsegu za razvoj sadjarstva niso posebno ugodne, ravniški kraji so prevlažni, na hribovitih legah pa so tla marsikje plitva in kamnita. V nižjih krajih pada megla, pojavljajo se pozni spomladanski mrazovi slane in glivične bolezni ali pa so lege izpostavljene severovzhodnim vetrovom-burji. Višje zavetne lege bolj ustrezajo za sadjarstvo, zato so tam nekateri sadjarji dosegli nekaj uspehov, ki nam služijo kot spodbuda za nadaljnji razvoj sodobnega sadjarstva; njihove izkušnje so dragocene, saj jih lahko pospeševalna služba izkoristi pri nadaljnjem razvoju sadjarstva v naši občini v obliki sodobno urejenih kmečkih ohišnic, v obliki mestnih vrtov ali celo v obsegu večjih strnjjenih sadovnjakov. V vseh navedenih primerih so

mišljeni izključno moderni nasadi, ki dajejo redne pridelke in kakovostno sadje; urejeni in cvetoči nasadi krasijo podoba vasi, naselja in vse krajine. Samo v tej obliki se danes splača pridelovanje in vlaganje v sadjarstvo. Zemlja je predragocena, oprema in živo delo pa predrago za kakršnokoli površnost in ekstenzivnost. Tudi ljubiteljsko in kmečko sadjarstvo mora biti donosno, sicer se ne izplača. Pridelovati moramo kakovostno sadje za dom in lastno svežo porabo, za konserviranje in za prodajo, leodpadlo sadje in jagodičje predelujemo v sadne izdelke.

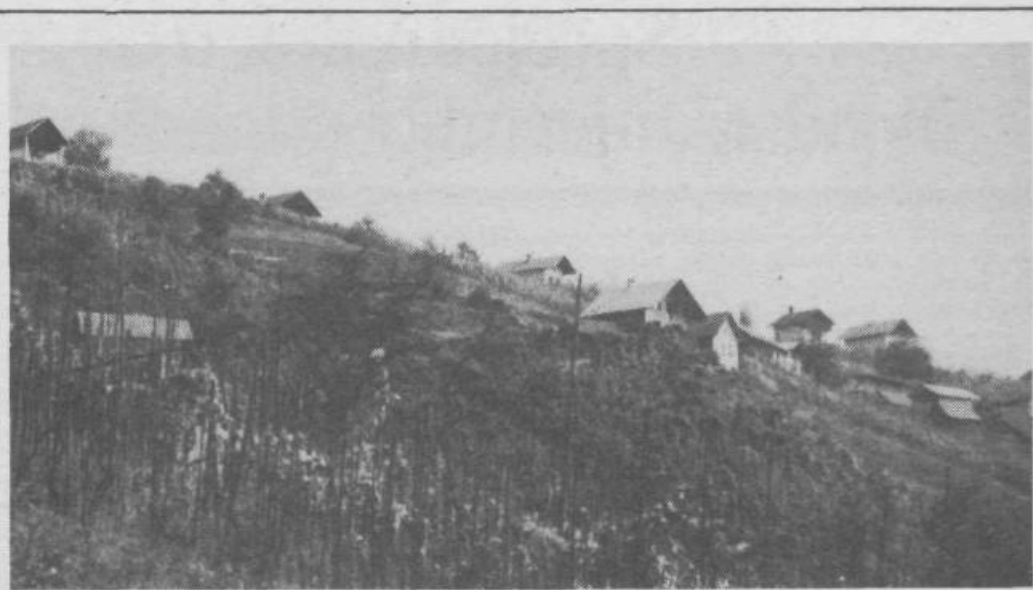
Slika v starejših kmečkih nasadih ni razveseljiva. Ohišniški sadovnjaki so ostareli; rodijo izmenično slabo, drobno in škrlupasto sadje, ki rado gnije in je sposobno samo za predelavo (krhlje, mošt, vino, žganje). Sadjarstvo in vrtnarsko društvo in posvetovalna služba bi morala spodbujati preurejanje nasadov po sodobno strokovno-tehničnih načelih. Predvsem bi morali čimprej odstraniti ostarelo, okuženo, nerodovitno, deformirano in na pol suho sadno drevje, ki kazi prijazno podoba naših vasi. Še življenjsko sposobno sadno drevje bi morali pomladiti, znižati in preoblikovati krošnje v ustrezno odprto in čim nižjo obliko. Uvesti moramo tudi v starejše nasade redno gnojenje, negovano ledino in varstvo pred škodljivci in boleznimi. Stari zanemarjeni sadovnjaki so slaba slika naše strokovnosti in vestnosti, sicer pa sadjarji in vrtnarji veljamo, da smo urejeni, disciplinirani in vestni pridelovalci; smo ljubitelji naravnih lepote in zavedni ter zgledni krajanje občinske skupnosti Grosuplje.

V najstarejših nasadih so zastopane jablane, hruške, slive in češnje, mnogo je sort, ki nimajo prave pomološke in porabne vrednosti, na pr. med jabolkami različni špičniki ali špinclji, ritniki, tefelčki, pogačarji, kosmači, štetinci in ramburji z najrazličnejšimi domačimi in tujimi imeni. V mlajših nasadih že prevladujejo sorte kranjskega (1911) in vseslovenskega sadnega izbora (1919–32) ter izborov po letu 1953 za dolensko in kraško sadno okrožje. Zelo se je uveljavila Baumanova reneta, zlata parmena, carjevič, damasonski kosmač, bobovec in krivopecelj redko sta zastopani sortijonatan in ontario ter Baplerjeva reneta, katero je pred prvo vojno širila Kranjska kmetijska družba v Ljubljani. Sorta je rodovitna, zelo odporna proti mrazu in škrlupu ter daje debele, okusne, živo barvane in prikupne plodove, ki zdržijo v navadni kleti do pomladi. Sorta lahko v vsakem pogledu nadomesti sorto bobovec ali krivopecelj, ki v naši občini redkokdaj dobro dozori.

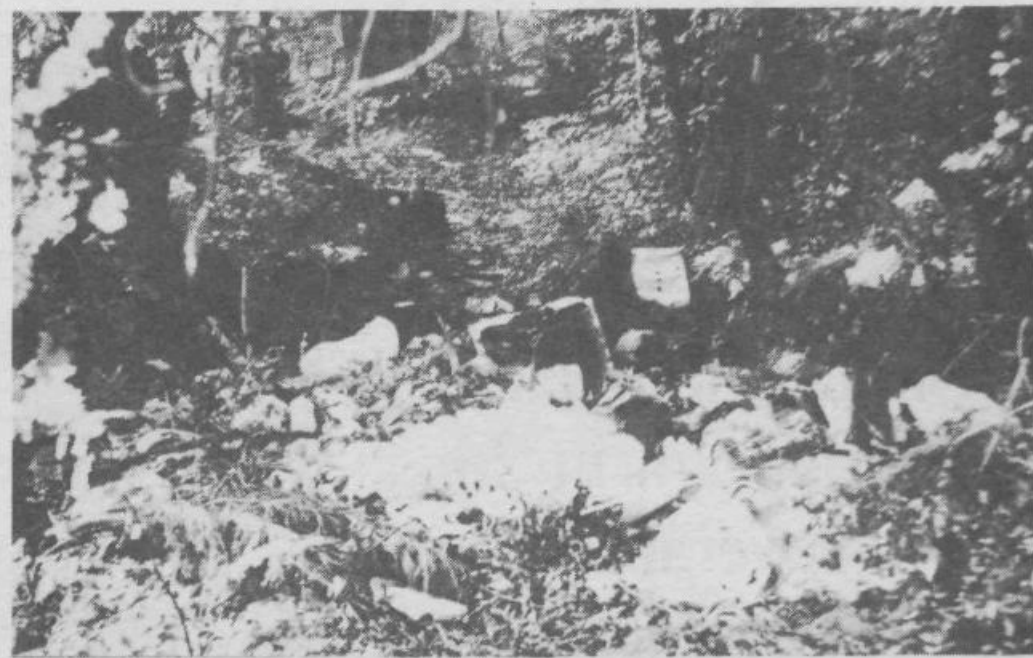
Med hruškami je zelo razširjena tepka, koroška in štajerska moštница, tudi saleburška hruška ter na kraškem svetu razne drobnice (žvižgavke imenovane). Žlahntne sorte so malo razširjene, razen kot obzidni špalirji ali v vrtovih posajene palmete in vretenste piramide. Zbrane so dolenske maslenke ali maselnice, praviloma podobna hardijevi maslenki, drugi pa uvrščajo med maselnice tudi viljamovo, boskovo, kleržo in druge maslenke, katere je že pred prvo vojno razširjal nadučitelj Leopold Marn. Več žlahntnih hrušk so gojili v šolskih, župnijskih in nekaterih zasebnih vrtovih v Šentvidu pri Stični in v Stiškem samostanu.

Še pred desetletji so bile slive in češnje vodilno sadno plemo v naši občini. Zgornja in Spodnja Slivnica spominjata na to, da so naši predniki pridelovali in sušili dosti sliv. Po vojni je češpljev kapar uničil večino slivnikov. Ker so domača češplja, zlata renkloda in italijanska sliva zelo hvalne in skromne sorte, bi lahko v kratkem času dvignili pridelke na nekdanjo višino.

Cepljene češnje in višnje so slabo zastopane v naših sadovnjakih, razen v sodobnih vrtovih in naseljih. Večje število žlahntnih češnjevih dreves je najti v Troščinah, na Polici, na Peči in drugih vaseh Dolenskega gričevja, kjer vasi z imenom Česnjice, Višnje, Višnja Gora spominjajo na nekdanje pridelke in pričajo o ustreznih legah in razmerah za navedeni kulturi.

DEBELI HRIB (TEMENICA) — čudovita vinska gorica s sončno lego, kot se spodobi. Pristne stare in tudi noveže zidanice kraste ta prijazen kraj. Krajanje bodisi začasni ali pa stalni so gostoljubni in radodarni (pokušnja mošta). Tu je te dni zelo živahno. Kletarjenje je v polnem zamahu in vsak od gospodarjev kar redno hodi nadzorovat zorenje svojega pridelka. Letos pravijo da bo vino kar dobro. Ampak...

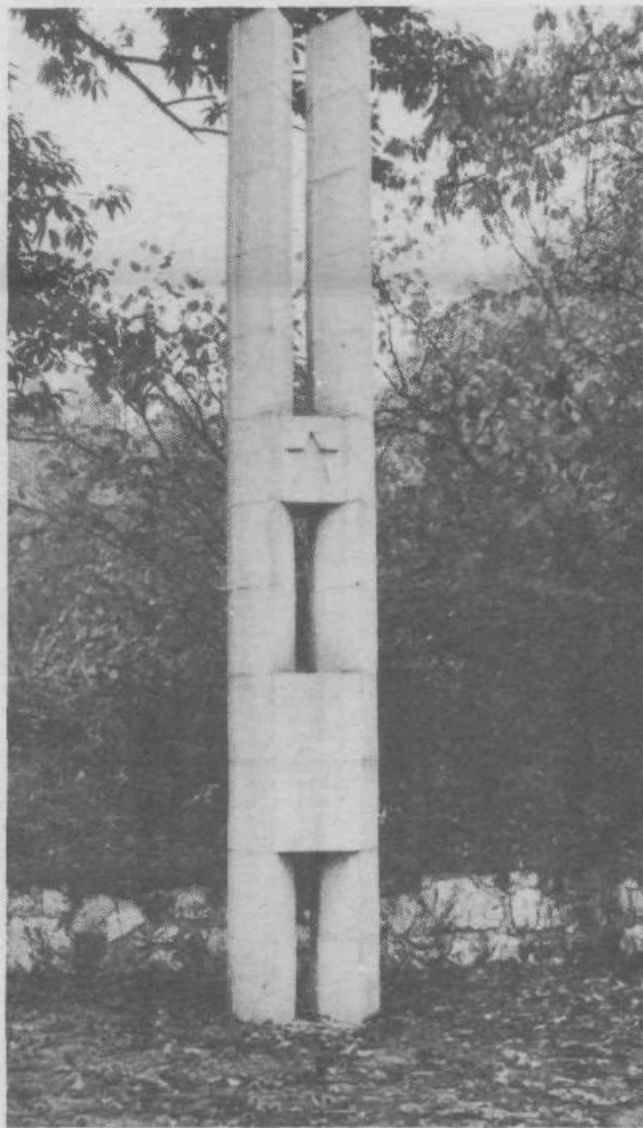

...ta kraj krasijo še ena posebnost. Tik pred vstopom med vinograde se na obronku gozda kopačiki velik kup nesnaga. Naključnemu obiskovalcu tega kraja nikakor ne more biti jasno to početje krajanov (stalnih in začasnih). Vsak izmed njih je prav gotovo borec za čisto in zdravo okolje, toda kljub vsemu so si izbrali prostor za smetišče le nekaj korakov od svojega začasnega ali pa celo stalnega bivališča.

Jože Fajdiga

PREDSTAVLJAMO SPOMENIKE NOB V NAŠI OBČINI

Spomenik borbam in padlim na Ilovi gori

Nekako 150 metrov nad Osnovno šolo Velika Ilova gora stojita dva šestkotna marmorna stebra, povezana s ploščo in peterokrako zvezdo. Na spomeniku ni imen in je posvečen borbam na Ilovi gori, predvsem pa borbam v mesecu novembru 1943 v času nemške ofenzive.

Z ofenzivo jeseni 1943 so Nemci nameravali razbiti partizansko vojsko in zavzeti obsežno osvobodjeno ozemlje. Močno nemške enote so 27. oktobra s Plešivice pri Žalni začele napadati ljubljansko brigado. Naslednje dni je brigada zavzela položaje med Muljavo in Znojilami, Cankarjeva brigada pa blizu železniške postaje v Stični (sedaj Ivančna gorica). 1. in 2. novembra sta se brigadi borili z Nemci pri vaseh Potok, Hudo, Velike Vrhe, Ravni dol, potem pa se umaknili proti Ilovi gori. 4. novembra dopoldne je napadel 303. grenadirski polk 162. turkestanke divizije, a se je moral poražen umakniti. Popoldne je sovražnik napadel še z večjimi silami ter zasedel in požgal Gaberje in veliko Ilovo goro. Posrditih bojih in hudih izgubah na obeh straneh so se brigadne enote umaknile proti Kurji vasi oziroma Lučam. Pri tem je imel največ izgub 2. bataljon ljubljanske brigade, ki se je zdesetkan prebil iz sovražnikovega obroča.

V noč, v kateri je sovražnik zbral nove sile za napad, so se mu partizani izmaknili in rešili vse ranjence na varno na Javhe. Od tod so enote obeh brigad odšle na Korinj, kjer so si po treh dneh ali štirih dneh prvič skuhale in si odpočile.

Ta dramatični boj je »upesnil« partizanski glasbenik Marjan Kozina v svoji simfonični pesnitvi Ilova gora.

Poleg spomenika je tudi grobišče, v katerem je pokopanih okoli 70 neznanih borcev, padlih v času nemške ofenzive na Ilovi gori.

Spomenik je postavil Občinski odbor ZB NOV Grosuplje z odborom za proslavo ob 20-letnici vstaje in je bil odkrit 10. septembra 1961.

Načrt zanj je izdelal ing. Edo Mihelc, avtor napisja je Tone Seliskar. Napis se glasi:

Ne in ne, niso nas strli in nihče nas nikdar ne bo, trpeli, krvaveli, padli smo in na naši zemlji ostali.

Orehi odlično uspevajo na višje ležečih zavetnih legah kot ležijo vasi Dobje, Dule, Polica, Peč, Predole, Vodice, Čušperk, Gabrje, Ilova Gora, ter pobočja v Krški in Temeniški dolini, v Zavrtačah, na Vrheh in še kje. Lešniki so razširjeni in dobro uspevajo zlasti na kraškem območju, na žalost pa jesamo sem pa tja posajen samoteren grm žlahntne sorte.

Za razvoj opisanega kmečkega sadjarstva so si prizadevali predvsem ljudskošolski učitelji, nekateri župniki in poklicni strokovnjaki, najmed njimi navedem takratna tajnika Kmetijske družbe v Ljubljani: Gustava Pirca (1859–1923) in Franca Kafola, dalje učitelja v Višnji Gori Janza Škerbinca (1841–1928) in nadučitelja v Grosupljem Leopolda Marna ter diplomirane sadjarja, inž. Jožeta Skubicca (1901–36), doma iz Spodnje Slivnice. Priznanje velja tudi naprednim kmečkim sadjarjem in ljubiteljem. Pred prvo vojno so sadjarstvo v naši občini pospeševale podružnice Kranjske kmetijske družbe, njihova drevesnica na Poljanah pri Ljubljani ter nekatere šolske drevesnice. Med obema vojnama so se prizadevale podružnice Sadjarskega in vrtnarskega društva za Slovenijo v Dobrepoljah, na Krki in v Zagradcu, v Stični in Šentvidu. Zdaj ima to nalogo Sadjarsko in vrtnarsko društvo v Grosupljem, ki je organiziralo uspešno sadno razstavo. In kako naprej?

Prihodnost sadjarstva je v obnovi, napravi novih sodobnih sadovnjakov. Prvi poskus obnove sredi šestdesetih let je bil resno zamišljen, čeprav brez zanesljive kadrovske zasedbe. Vloženo je bilo veliko sredstev in prizadevanja v nasade na Blečjem Vrhu, na Polici, na Zgornji Slivnici in na Repčah. Prvih pet let so dobro oskrbovali nasade, naenk-

rat pa je zmanjkalo sredstev za škropljenje in gnojila in sredstev za kadre, predvsem pa je zmanjkalo dobrega hotenja. Sadovnjake so zanemarili, sadjarja pa sta morala drugam in vse je šlo po zlu. Leta 1973 so začeli krčiti nasade, druge so izročili na milost in nemilost zasebnikom, ki so z malo izjemo postopno opuščali sadjarstvo. Prvi poskus obnove in naprave sodobnih nasadov je bil popoln neuspeh, polom in sramota za vse nas in za odgovorne pri kombinatu, v zadrugi, v sadjarski skupnosti in občini. Ta primer se ne sme več ponoviti!

Kako si predstavljamo prihodnji razvoj sadjarstva v naši občini. V Sloveniji imamo za obnovo dosti izkušnje. V prvem zagonu bi morali preurediti kmečke ohišnice, sadili pa bi ob enem kmečke in delavske in meščanske sadne vrtove, po pridobljenih izkušnjah pa bi pristopili k napravi manjših strnjjenih, nekajhektarskih sadovnjakov za blagovno-tržno pridelavo sadja. Posebna strokovna komisija bi morala pregledati gričevnata območja in ugotoviti najboljše lege v izrazitih sadnih območjih kot so lege okoli Zgornje Slivnice, Polica, Dule, Dobje, Troščine, Blečji Vrh, Kožljevec, Leskovec, Dobrava, Metnaji, Česnjice, Temenica, Pungert, Zavrtače, Kriška vas, Vrhe, Gabrje, Ilova Gora in tudi drugi kraji, povsod tam, kjer je najti v kmečkih nasadih zdrava in rodovitna sadna drevesa. Torej:

(1) **Geografska opredelitev oziroma rajonizacija kultur in sadnih plemen** je prva naloga operative posvetovalne službe pri zadrugi ali Sadjarskem društvu. Za navedeno nalogo ponujajo svoje usluge in pomoč Biotehniška fakulteta, Kmetijski inštitut Slovenije in Kmetijski zavod Ljubljana.

(2) **Okvirni sadni izbor in Sortna lista** nudita široko izbiro sort tudi za nasade

v naši občini. Izmed starejših sort jabolk še vedno ustrezajo damasonski kosmač, Paplerjeva in koksova renata, izmed sodobnih pa Priolov delišes, jonadel, jonagold, ajdared in Ionjon; izmed hrušk viljamova, hardijeva, boskova in kleržo; izmed koščičarjev debelopodne češnje (burlat in napoleonovka), italijanska sliva, domača češplja in zelena renkloda, višnja gorsnova, osthajmska in lotova; cepljene orehe sorte Elit, Haloze in Petovio in žlahntne sorte lešnikov kot sta istrski in rimski debelopodni. Sadjarsko društvo naj pravočasno naroči sadike pri Kmetijskem zavodu v Ljubljani ali pri Sadni drevsnici v Kamniku.

(3) **Vzgojni sistemi:** Najuspešnejši so gosti nasadi. Jablane na M in MM podlagah, hruške na kutini A. Na hektar, odvisno od bujnosti sorte in podlage sadimo od 1500 do 2000 in več sadik. Slive in češnje na izbranih prunus podlagah sadimo od 400 do 500 sadik na hektar; češnje in višnje po 300 do 400 sadik na hektar (F/12), oziroma 500 do 600 sadik na hektar (Colt) ter orehe 200 sadik na hektar. Glede na veliko število sadik na enotni površini je sodobna naloga sadovnjakov draga in vredna dobre priprave in temeljite izpeljave.

(4) **Oskrbovanje nasadov** je najodgovornejša naloga sadjarjev in posvetovalne službe, obsega oskrbovanje zemlje, gnojenje, varstvo pred škodljivci in boleznimi ter vzgoja in obrezovanje krošnje. Strokovna navodila za opravljanje navedenih del in nalog najdeta v priložnikih, ki jih izdaja Kmečki glas. Sadjarsko društvo Slovenije in ustanove.

(5) **Organizacija sadjarstva:** Zainteresirani sadjarji na določenem ožjem območju naj se združijo v sadjarsko skupnost z najmanj tremi člani ter v ta namen sklenejo dogovor o strokovno-tehniških in gospodarskih obveznostih v obliki samopomoči za nabavo sadik, orodja in strojev. Za primer naj obišeče sadjarje v Arnovem selu pri Brežicah.

(6) **Strokovno usposabljanje sadjarjev** organizira Sadjarsko in vrtnarsko društvo Grosuplje v sodelovanju s TZO — pospeševalnim centrom in republičnimi ustanovami.

Sadna razstava '86 v Grosupljem je prikazala stanje in prihodnost sadjarstva v občini. Priznanje zasluži članisadjarji, ki so razstavili svoje kakovostne pridelke sodobnih sort jabolk in hrušk, med njimi so Ivan Janežič, Ivan Kastelic, Janez Križman, Milan Rozman in Tone Selan. Njihovi dosežki naj bodo spodbuda širši skupnosti in Sadjarskemu društvu, ki zasluži priznanje za dosežanje delo.

France Adamič

VETERINARSKI ZAVOD "KRIM" GROSUPLJE
DELOVNE ENOTE: LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK, GROSUPLJE, CERKNICA, VRHNIKA, RIBNICA

STALNA PRIPRAVLJENOST VETERINARJEV

Za nujne veterinarske intervencije v občini Grosuplje je v stalni pripravljenosti od 14. do 7. ure naslednjega dne en diplomirani veterinar, z izjemo nedelj in praznikov, ko stalna pripravljenost traja od 14. ure od sobote oz. predprazničnega dne do 7. ure v ponedeljek oz. dne po prazniku. Klicna telefonska številka v času službe stalne pripravljenosti veterinarjev v občini Grosuplje je:

268—543